

DESPRE UTILITATEA STUDIERII DREPTULUI ROMAN

Author: Aurelia GIDRO*
Author: Romulus GIDRO**

***Abstract:** The authors tackle the issue of studying Roman law by those who prepare for a legal career. They underline the manner in which the Romans laid the foundations of a creation, which has lasted up to our times, being the only legal system representing more than a purely historical character. The huge Roman legal construction, the lasting of certain legal institutions and principles impose the study of Roman law with a double justification: one of legal education and one of teaching consideration. The authors militate for a significant increase in the importance granted to the study of Roman law in the Romanian legal study system.*

***Keywords:** Roman Law, Legal System, Principles, Legal Education.*
***JEL Classification:** K39*

În mod firesc considerăm că trebuie să dăm unele explicații pentru demersul nostru având în vedere că unii cititori – pe care nu intenționăm să-i criticăm – vor considera probabil că astfel de considerațiuni sunt de multă vreme depășite. Așa am gândit și noi până când, spre marea noastră uimire, am fost martorii unor manifestări care în esență propagau ideea că în zilele noastre *Dreptul roman* este vetust și practic inutil de studiat găsindu-și, eventual, locul în categoria disciplinelor facultative.

Numai niște exacerbați și adepții unui îngust practicisim, juriști lipsiți de un orizont cultural dezvoltat, își pot permite să minimalizeze, până la chiar anulare, importanța studierii *Dreptului roman*. Un astfel de punct de vedere este o adevărată blasfemie la adresa celor care au pus bazele științei juridice universale și au creat monumente indestructibile pe planul gândirii umane.

Nimic mai nedrept și mai revoltător decât, eventual, excluderea cu desăvârșire din planurile de învățământ a acestei discipline ceea ce ar echivala cu aprecierea că poporul român este mai degrabă de origine slavă și nicidecum de gintă latină.

Nu ne-am propus, în cele ce urmează, să facem o analiză exhaustivă a tuturor considerentelor ce pot fi invocate în favoarea catalogării *Dreptului privat roman* ca

---

* Ph.D. candidate, Assistant Professor, “Bogdan Vodă” University of Cluj-Napoca, Romania.

** Dr., Professor, “Petru Maior” University of Târgu Mureș, Faculty of Economics, Law and Administrative Science, Romania.

disciplină fundamentală pentru studiul instituțiilor juridice private ci mai degrabă să tragem un semnal de alarmă și să reiterăm unele argumente în favoarea eliminării oricăror tendințe de diminuare a importanței studiului *Dreptului roman*.

Deoarece *Dreptul roman* nu se mai aplică astăzi într-un mod direct este necesară examinarea motivelor pentru care el trebuie cercetat și învățat.

Fără să fim considerați aulici și apologetici nu putem să nu remarcăm că romanii au creat ceva cu adevărat universal, un fenomen unic în istoria umanității și care le-a supraviețuit etalându-și și astăzi superioritatea: DREPTUL PRIVAT ROMAN.

Rudolf von Ihering, într-o celebră lucrare a sa, a susținut că de trei ori Roma, prin mijloace diferite, a făcut să i se asculte cuvântul în lume: cu spada, cu crucea și cu legea¹.

Este incontestabil că romanii au fost mari cuceritori dar n-au fost singurii în antichitate; au avut o imensă contribuție pentru difuzarea și impunerea creștinismului în lume; au creat, așa cum susțin unii autori, un fenomen unic în istorie, ca "*un drept strein și de lungă vreme mort să ajungă a se impune unor popoare străine, nici prin forță, nici prin spijinul credinței, cu așa efect, încât să stăpânească la el acasă și să le facă educație juridică secole de-a rândul*"².

Instituțiile romane nu și-au încetat existența odată cu dispariția statului roman. Numeroase structuri politice medievale și-au făurit existența după modele romane iar dreptul, începând cu evul mediu și până la contemporaneitate, a perpetuat principiile fundamentale ale dreptului privat roman.

În mod firesc se pune întrebarea ce fel de popor erau romanii, cu ce se deosebesc ei de alții? Se poate da un răspuns plin de plasticitate și patetism în stil tit-livian care însă, în mod sigur, nu va fi pe placul unor istorici riguroși și obiectivi.

Cetățeanul roman a fost, la început, crescător de vite și agricultor dorind din răspuțeri să se bucure de fructul lui. Un istoric italian, mult controversat, sublinia că măreția istoriei Romei nu constă în faptul că a fost opera unor oameni diferiți de noi, ei neavând nimic supranatural în persoana lor însumând și calități și vicii. Pe bună dreptate, susține același istoric, "*Roma a fost Roma nu pentru că eroii istoriei sale n-ar fi comis delictе și prostii, ci tocmai pentru că nici măcar acele delictе și prostii, oricât de mari, ba uneori chiar imense, nu au putut umbri dreptul ei la întâietate în lume*"³.

Cetățeanul roman a fost, de la început și soldat, fiind nevoit să-și apere agoniseala, nu de puține ori, cu prețul vieții. Unul din cei mai mari romaniști pe care i-a dat știința juridică românească îl caracterizează pe romanul timpuriu în dubla sa calitate de producător de bunuri materiale și militar:

"Crescut la coarnele plugului el învață din cea mai îndepărtată vechime să aprecieze exclusiv ca al său fructul muncii lui; și astfel, în mod firesc, ia naștere dreptul de proprietate ca un drept individual consfințit în Legea celor XII table... . Așadar așezământul proprietății individuale crește și oțelește în proprietar tăria de a voi fără întrerupere. Întărit de acasă cu această armă în lupta pentru existență Romanul își disciplinează voința în școala serviciului militar... . Din exercițiul sacrificiului colectiv, adus prin războaie, el înțelege a-și subordona interesele particulare interesului superior

---

¹ A se vedea Rudolf von Ihering, *L' esprit du droit Romain*, Paris, 1866.

² A se vedea I.C.Cătuneanu, *Curs elementar de drept roman*, București, 1924, p. 7.

³ A se vedea Indro Montanelli, *Roma. O istorie inedită*, Editura Artemis, București, 1995, p. 6.

*al statului, și astfel serviciul militar face din plugar un bun soldat și din soldat un cetățean conștient*⁴.

Vegetius, în încercarea sa de a descrie un model de legionar roman, ni-l prezintă ca pe un bărbat mai puțin prolific decât galii, mai mic de statură decât germanii, mai puțin bogat și șiret decât africanii, mai puțin cultivat decât grecii, dar etalând o superioritate devenită de-a dreptul vocație dominatoare pe plan militar⁵.

Potrivit aceluiași Vegetius ceea ce făcea din cetățeanul roman un militar disciplinat, organizat și eficient era însumarea, în pregătirea sa, a trei elemente fundamentale: *armorum exercitio*, adică un îndelungat exercițiu al armelor; *disciplina castrorum*, ceea ce înseamnă acceptarea și respectarea unor rigori disciplinare în taberele militare; *usus militiae* ce se traduce prin modul de folosire a armatei.

Dominația romană asupra lumii nu se putea realiza, așa cum susține și Cicero, numai prin factorul militar fiind de o importanță covârșitoare respectarea scrupuloasă a normelor religiei romane care și-a pus o puternică amprentă asupra mentalității cetățeanului roman.

Au existat numeroase încercări de a creiona “tipul roman” de-a lungul istoriei Romei, fără ca vreuna să poată fi veridică în totalitate. De-a lungul a peste un mileniu (ce reprezintă durată minimă a istoriei romane) omul roman s-a schimbat, a evoluat. Tipul roman din perioada regalității nu poate corespunde cu cel din perioada imperială, cu atât mai mult cu cât statul roman a devenit unul “supranațional” ce a însemnat și o întrepătrundere de culturi, religii și tipuri umane ce l-au supus pe cetățeanul roman unor puternice influențe și permanente adaptări⁶.

Ceea ce poate fi subliniat cu certitudine este aptitudinea și talentul deosebit care răzbate de-a lungul întregii istorii a Romei în elaborarea și cunoașterea dreptului fapt ce este evidențiat și de crearea unui adevărat arhetip al cetățeanului roman, la început pontif-jurist iar mai apoi numai jurist-magistrat.

Juristul roman – indiferent de haina pe care a îmbrăcat-o în diversele etape de dezvoltare a statului: sacerdot arhaic, simplu cetățean sau aristocrat al Republicii, sfetnic al principelui, înalt funcționar în administrația publică din epoca dominatului – s-a dovedit un excelent cunoscător al normelor, mai întâi religioase iar apoi, prin excelență, juridice alcătuind un sistem juridic care a reflectat în permanență prefacerile societății romane. În comparație cu alte popoare antice, creatori de drept, romanii au fost singurii care au generat o categorie specială de “profesioniști” reușind să pună bazele unicului model antic de drept elaborat în mod “științific”⁷.

La romani ca și la greci de altfel, norma juridică a făcut mai întâi parte din religie fapt remarcat și de Cicero în tratatul său despre legi: “*nu este bun de preot decât cel care cunoaște dreptul civil*”⁸. În Roma timpurie nu puteai fi bun pontif dacă nu cunoșteai bine dreptul și nu puteai fi bun cunoscător al dreptului dacă erai în afara normelor religioase. Se poate afirma că o lungă perioadă de timp la Roma singurii jurisconșulți erau pontifii. Trăirea religioasă a cetățeanului roman nu s-a rezumat doar la crearea de ritualuri, culte și

---

⁴ A se vedea I.C.Cătuneanu, *op.cit.*, p. 8.

⁵ Scriitor și ministru de finanțe, a trăit la sfârșitul sec. IV e.n. Este autorul unui tratat militar – *Epitoma rei militaris* – dedicat împăratului Theodosius I (379-395 e.n.).

⁶ A se vedea Andrea Giardina, *Omul roman*, Editura Polirom, 2001, p. 8-12.

⁷ A se vedea Aldo Schiavone, *Juristul*, în vol. *Omul roman*, Editura Polirom, 2001, p. 84-85.

⁸ A se vedea Cicero, *Despre legi*, II, 19.

experiențe magice ci și la elaborarea, lentă dar sigură, a unor reguli de comportament impuse celor din urbe și care au format elementul germinator al unui adevărat *ius*.

Ius-ul inițial este creația pontifilor răspunzători de organizarea instituțională a religiei romane arhaice, ei fiind totodată deținătorii, păzitorii și interpreții principalelor cunoștințe de drept ale colectivității din care făceau parte. Crearea dreptului are la bază vechile tradiții strămoșești - *mores* - și s-a manifestat sub forma unor răspunsuri ale pontifilor la întrebările cetățenilor. Acest model de *responsum* a fost calificat de unii cercetători “*un tip de comunicare autoritară, de o mare însemnătate în viața cetății arhaice, care, prin intermediul a nenumărate adaptări, însă păstrând întotdeauna o urmă din propria calitate originală, avea să devină una din cele mai solide paradigme ale științei juridice romane*”⁹.

Răspunsurile la problemele ridicate de cetățeni au devenit o misiune fundamentală a pontifilor pentru rezolvarea unor probleme concrete punctuale, obligându-i totodată să se preocupe de analiza și interpretarea faptelor sociale generatoare de întrebări ce așteptau soluții.

Puternica legătură între drept și experiența religioasă a fost zdruncinată de apariția Legii celor XII table când în raportul dintre sacru și drept intervine un element nou ce va influența din ce în ce mai mult știința juridică: puterea politică. Apariția normelor juridice scrise este consecința dorinței, unei părți a populației romane, ca știința juridică să fie accesibilă maselor și controlabilă, totodată, prin posibilitatea verificării oricând a textului legal.

Epoca republicană a dat naștere unui tip nou de magistrat - pretorul - care se va dovedi atât un interpret al fenomenului juridic cât și un extraordinar creator de drept. Activitatea doctrinară și jurisprudențială aparține de acum înaintea unor oameni specializați și foarte buni cunoscători în ale fenomenului juridic. Mai multe generații de excelenți jurisconșulți – trăitori în epoca de sfârșit de Republică și început de Imperiu – vor crea noi concepte juridice și vor contribui la nașterea unei adevărate caste profesionale a juriștilor ce vor urmări interesele și valorile distincte și autonome de rațiunile politice. Finele Republicii și instaurarea Principatului consemnează, fără nici un dubiu, consacrarea unei adevărate științe juridice aflată în mâna unui grup de profesioniști dintre care distingem în mod deosebit pe magistrații pretori.

Începuturile erei imperiale ne prezintă o știință juridică gata fundamentată, cu o tehnică doctrinară și jurisprudențială nemiintâlnită în lumea antică având ca exponenți o grupare de juriști foarte compactă, bine organizată și școlarizată, capabilă să aplice și să interpreteze legile și principiile de drept. O astfel de elită de profesioniști în ale dreptului nu puteau să rămână neobservată de puterea imperială, cele două părți stabilind între ele alianțe și compromisuri ajungându-se ca unii din cei mai marcați jurisconșulți romani să devină consultanții și consilierii casei imperiale. Salvius Iulianus reprezintă un exemplu elocvent în acest sens fiind considerat printre cei mai mari juriști romani și un adept al casei imperiale condusă de Hadrian al cărui sfătuitor și inspirator a fost.

În epoca de început a imperiului evoluția jurisprudențială romană s-a caracterizat nu numai printr-un dialog cu puterea imperială ci și printr-o foarte intensă dezbateră strict profesională între juriști. Acest dialog “de catedră”, contradictoriu, s-a desfășurat “când pașnic, când cu asprime, stabilind regulile, ritmurile și spațiile unei dezbateri intense și îndârjite, care se împletește de-a lungul generațiilor și vârstelor, legând gândirea acestora

---

⁹ A se vedea Aldo Schiavone, *op.cit.*, p. 87.

într-o unică textură de probleme, de o migală neîntreruptă în prospectarea de ipoteze, soluții, noi figuri și discipline”¹⁰.

Dacă luăm ca repere de timp epocile cuplurilor Augustus-Labeo și Hadrian-Salvius Iulianus vom constata că în acest interval istoric se plasează și apariția celor două mari curente de gândire juridică - enunțate și ca *școli* denumite *sabiniană* și *proculiană* ce au fost într-o permanentă opoziție dar, prin intermediul celebrilor lor reprezentanți, au făcut mereu noi evaluări ale evenimentelor juridice, au creat noi concepte și categorii în funcție de experiența socială dată¹¹.

Autonomia juriștilor dispare odată cu instaurarea dominatului recunoscându-se puterii imperiale primatul în producerea dreptului prin elaborarea de *constitutiones principis* adevărate acte legislative ale împăratului cu putere de lege în toate domeniile. Practic, tradiționala autonomie jurisprudențială din epoca lui Labeo a fost înlocuită de puterea legislativă a autorității publice supreme recunoscându-se primatul activității de legiuitor.

Rolul jurisconștilor romani nu dispare odată cu instaurarea puterii absolute a împăratului ci, așa cum foarte frumos s-a subliniat în literatura de specialitate, din magistrați ai poporului roman juriștii devin înalți funcționari ai administrației imperiale, a unui aparat de stat și administrativ de o complexitate nemaîntâlnită până atunci. “Dacă Iulianus a reprezentat exemplul cel mai luminos al *juristului-consilier*, Domitius Ulpianus a fost probabil ... exemplul cel mai strălucitor al *juristului-mare funcționar*”¹².

Foarte succinta prezentare evolutivă a “juristului” roman am făcut-o cu intenția de a sublinia, odată în plus, că dreptul roman nu poate fi privit doar din punct de vedere istoric, el diferențiindu-se net de alte sisteme de drept antice.

Dacă la baza actualei noastre culturi europene găsim spiritul civilizației greco-romane, în domeniul dreptului civilizația antică juridică romană reprezintă stâlpul științei juridice universale.

Dreptul roman face parte din cultura și civilizația romană și ne prezintă, într-o primă evaluare, ordinea juridică proprie Romei de-a lungul întregii sale evoluții istorice.

Definirea exactă a conceptului de civilizație este practic imposibilă deoarece civilizația unui popor nu cuprinde doar fapte obiective fiind produsul evaluării spiritului uman ce include, printre altele, specificarea tipului de societate politică, a ordinii statale, juridice și a multor altor elemente caracteristice unei anumite grupări umane.

Pentru unii autori expresia drept roman indică, cu foarte multă precizie, ordinea juridică a statului roman în toate momentele sale succesive de-a lungul multisekularei evoluții. Altfel spus, înseamnă evoluția statului roman prin studierea unui segment al acestuia care este ordinea juridică¹³.

Dreptul roman, ca știință și disciplină juridică, înseamnă studierea normelor juridice a unei colectivități organizată, din punct de vedere politic, de oameni liberi și care își manifestă existența de-a lungul a peste 1300 de ani, începând cu originile cetății Roma (754 î.H., după tradiție) până la moartea împăratului Iustinian (565 d.H.)¹⁴.

---

¹⁰ *Idem*, p. 93.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Idem*, p. 94.

¹³ A se vedea Antonio Guarino, *Storia del Diritto Romano*, quarta edizione riveduta, Napoli, 1969, p. 21-23.

¹⁴ A se vedea Matteo Marrone, *Lineamenti di Diritto Privato Romano*, G. Giappichelli Editore-Torino, 2001,

Obiectul de studiu al *Dreptului roman* vizează un complex de norme juridice ce ni s-au transmis din viața poporului roman începând cu legendarul întemeietor Romulus și terminând cu marea compilație a lui Iustinian.

De ce marea operă de codificare a împăratului Iustinian este considerată punctul terminus al evoluției și studierii dreptului privat roman? Întrebarea își are o oarecare justificare dacă ne gândim că în istoria politică a Romei apar și alte date ce, în aparență sunt mai semnificative, ca de exemplu: anul 395 marchează moartea împăratului Theodosius I., supranumit și cel Mare și totodată separarea definitivă a Imperiului în Occidental și Răsăritean; anul 476 reprezintă momentul dispariției Imperiului Roman de Apus prin detronarea de către heruli a ultimului împărat Romulus Augustulus; anul 568 când longobarzii au invadat peninsula italică.

Răspunsul la întrebare poate fi formulat astfel: marea compilațiune a împăratului Iustinian încheie și încoronează o întreagă etapă a evoluției *Dreptului roman*. Noi, cei de astăzi, cunoaștem dreptul roman prin prisma compilației Iustiniene și prea puțin din documente și monumente juridice extra Iustiniene. Nu trebuie să uităm că imensa influență exercitată de dreptul roman asupra culturii și civilizației europene a fost asigurată de marea operă de codificare Iustiniană care a reprezentat, multe secole, dreptul în vigoare într-o serie de state medievale europene¹⁵.

Studiul antichității evidențiază și existența altor legiuri, chiar premergătoare dreptului roman și a căror importanță rămâne de netăgăduit pentru epoca în care au fost create: legislația sumeriană, asiro-babiloniană, greacă, egipteană ș.a.

Spre deosebire de aceste popoare și a lor creații juridice Roma este singurul popor antic care a dat naștere unor adevărați jurisconsulți, primii, de altfel, din istoria umanității și care s-au ridicat la un asemenea înalt nivel. Chiar dacă alte popoare antice, cum au fost grecii, au creat norme juridice înaintea romanilor, unele fiind poate chiar mai echitabile, nimeni nu a reușit, precum romanii, să ridice dreptul la rangul de știință¹⁶.

Elaborarea științifică a normelor juridice, este în opinia unor autori, argumentul extraordinarei vitalități a dreptului roman care reprezintă matricea multor sisteme de drept privat din țări europene, ale Americii latine (prin intermediul Spaniei și Portugaliei) și a unor țări de pe alte continente (Republica Sud-Africană, Japonia, ș.a.)¹⁷.

Imensa construcție juridică romană, perenitatea unor instituții și principii juridice fac imperios necesară studierea fenomenului juridic roman “atât de fascinant și atrăgător, între altele, datorită și monumentalității unei arhitecturi legislative și a unei jurisprudențe pretențioase și aproape desăvârșite”¹⁸.

Utilitatea *Dreptului roman* poate fi analizată din mai multe puncte de vedere. Pentru cei care consideră că este utilă doar studierea dreptului actual le argumentăm cu aceea că nu vor fi în stare să cuprindă decât o mică parte din fenomenul juridic fiind condamnați să aplice ceva al cărui rost și menire nu-l vor putea înțelege niciodată.

Pentru a completa o lege lacunară, pentru a elabora o alta nouă suntem nevoiți, de multe ori, să căutăm soluțiile sau, cel puțin, reazemul în experiența trecutului. *Dreptul roman* ne oferă o asemenea extraordinară experiență cu condiția de a nu-l ignora și nici de a-l reduce la un sistem juridic inutil, deja mort.

---

¹⁵ A se vedea Gaetano Scherillo, Aldo Dell'oro, *Manuale di Storia del Diritto Romano*, Istituto Editoriale Cisalpino- La Goliardica S.R.L., 1988, p. 7.

¹⁶ A se vedea Matteo Marrone, *op.cit.*, p. 3.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ A se vedea Valerius M. Ciucă, *Lecții de Drept roman*, vol. II, Editura Polirom, 1998, p. 18.

Depășind etapa istorică în care s-a născut, *Dreptul roman*, a dat naștere unor principii și reguli juridice care și-au adus o incontestabilă contribuție la progresul juridic general. Marele romanist român din perioada interbelică – I.C.Cătuneanu – evidențiază două asemenea elemente ce au devenit constante în dreptul pozitiv: principiul proprietății individuale și distincția între *ius publicum* și *ius privatum*¹⁹.

Respectul față de proprietatea individuală s-a născut la Roma încă din perioada existenței sale ca o mică cetate asigurând propășirea societății romane și mai apoi a celei medievale până în zilele noastre. În colectivitățile în care respectul proprietății individuale a fost încălcat s-a constatat un regres, incertitudine și nesiguranță, simțindu-se nevoia revenirii la matca proprietății de bază.

Celebra diviziune semnalată de Ulpian – drept public și drept privat – a fost preluată de doctrinarii juriști și după dispariția statului roman, ea fiind actuală și astăzi apărându-l pe cetățean de potențialele abuzuri ale statului asigurând o permanentă linie de demarcație între instituțiile publice și cele strict private, între puterea statului și drepturile indivizilor.

Faptul că normele concrete de *Drept roman*, așa cum ne-au parvenit nouă-nu constituie drept pozitiv, aparținând unui popor de mult apus, nu justifică caracterizarea acestui sistem de drept fiind unul numai de ordin istoric. Viața juridică a romanilor, creatori de instituții juridice fundamentale, a permis urmașilor, teoreticieni și practicieni, să desprindă din studiul dreptului roman principii generale, unanim valabile și astăzi care călăuzesc progresul dreptului oriunde în timp și spațiu.

Nu se poate face abstracție de faptul că romanii sunt creatorii vocabularului juridic pe care îl folosim și că o serie de clasificări, concepte, categorii juridice reprezintă limbajul comun al tuturor juriștilor, fiind identice, din punct de vedere formal, cu cele romane, constatându-se doar modificări de conținut inerente evoluției societății umane²⁰.

Din punct de vedere didactic studierea Dreptului privat roman are o contribuție decisivă în formarea unui jurist, fie el teoretician sau practician.

Din nefericire în învățământul juridic românesc de astăzi se acordă studierii Dreptului roman un spațiu mult prea restrâns lipsindu-i astfel pe studenți de posibilitatea aprofundării unor instituții juridice, de înțelegerea felului în care gândirea juridică antică romană a putut fi recuperată, de la Iustinian până în zilele noastre.

O studiere mai amplă a Dreptului roman i-ar ajuta pe viitorii juriști să-și formeze instrumentele necesare unei mai profunde analize a fenomenului juridic având în vedere că romanii ne-au transmis un imens tezaur de experiență juridică a cărui valorificare este oricând benefică. Dacă luăm ca model programele de învățământ din alte țări vom constata că Dreptului roman i se rezervă un spațiu de studiu mult mai amplu înțelegându-se, pe deplin, rolul unei asemenea discipline în procesul de educație juridică²¹.

În universitățile italiene Dreptul roman face obiectul (fără a neglija diferite alte studii complementare) a trei segmente de studii fundamentale: dreptul roman, instituții de drept roman și istoria dreptului roman.

---

¹⁹ A se vedea I.C.Cătuneanu, *op.cit.*, p. 13.

²⁰ A se vedea V. Hanga, *Drept privat roman*, tratat, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 18.

²¹ Suntem unica țară de sorginte latină în care *Dreptului roman* i se alocă, în planurile de învățământ, un număr atât de mic de ore încât putem susține că la cursurile de drept privat roman dascălul trebuie să se reducă la o expunere mai degrabă de informare publică decât la o prelegere cu caracter științific.

Dreptul roman este un curs aprofundat pe o durată de peste un an, perioadă în care este expusă numai o parte a disciplinei, în special cea privitoare la un cât mai complet aparat critico-explicativ.

Instituțiile de drept roman au ca obiect studiul caracterelor (trăsăturilor) elementare ale diferitelor instituții juridice, cu intenția de a expune principiile fundamentale ce reies, în mod sistematic, din analiza dreptului privat roman.

Istoria Dreptului roman urmărește descrierea instituțiilor juridice ale poporului roman, de la origini și de-a lungul evoluției lor istorice, încercând să ne precizeze care sunt rațiunile justificative ale unui asemenea studiu²².

Istoria dreptului, a oricărui drept, se justifică a se studia cu aceleași argumente cu care se studiază orice manifestări ale gândirii umane: istoria religiilor, istoria artei, a literaturii. Altfel spus, istoria reprezintă tendința spiritului uman de a pătrunde și examina evenimentele vechi prin “retrăirea” trecutului în prezent.

Studierea Dreptului roman, în Facultățile de Drept, are o dublă justificare: una de educație juridică și una de ordin didactic.

Educația juridică actuală nu se poate dispensa de studiul Dreptului roman, care reprezintă o parte însemnată a spiritului “național” roman și prin acesta, o parte evidentă a spiritului popoarelor de origine romanică. Dreptul roman este ceea ce lumea antică ne-a transmis în domeniul dreptului, așa cum, filozofia greacă este o transmitere spre lumea de azi a modului de a gândi a antecesorilor noștri.

De ce ne interesează gândirea antică?

Răspunsul este motivat de faptul că ea reprezintă o parte însemnată a patrimoniului cultural european iar Dreptul roman este unul din elementele esențiale ale civilizației europene.

Dreptul roman a reprezentat secole de-a rândul nucleul studiilor juridice, a științei dreptului iar atunci când el nu a mai fost un drept direct aplicabil a însemnat o extraordinară sursă de ilustrare a tehnicii juridice, a modului de interpretare a normelor juridice fiind sursa de bază a doctrinei în toate epocile istorice.

În fine pentru noi românii, studiul *Dreptului roman* ar trebui să reprezinte și un dat aparte având în vedere istoria nașterii poporului român. Cucerirea Daciei de către romani a însemnat și introducerea unei civilizații superioare pe meleagurile noastre (în special în Transilvania), a implementării unei gândiri juridice evaluate care a stat la baza viitorului Drept românesc.

Nu putem să încheiem pledoaria noastră în favoarea studierii *Dreptului roman* fără să ne punem întrebarea: pierit-o Roma?

A dispărut neamul ce a creat capitala lumii antice, a murit lent și sigur organizarea statală și politică de tip roman, dar Roma a supraviețuit prin spiritul său cu multiple valențe din care vom remarca două: *creștinismul*, pe care Roma a reușit să-l internaționalizeze și *știința juridică*, care cu aportul extraordinar a lui Iustinian, a creat bazele dreptului modern, începând cu școala din Bologna și continuând cu marile structuri juridice occidentale.

---

²² A se vedea Gaetano Scherillo, Aldo Dell'oro, *op.cit.*, p.13-15.